ବରଗଡ଼ର ଐତିହାସିକ ପୃଷ୍ଠଭୂମି

ଡ. ନନ୍ଦ କିଶୋର ଦାଶ

ପ୍ରାଚୀନ ମାନବ ସଭ୍ୟତା ସବୁ ନଦୀ କୂଳ ମାନଙ୍କରେ ଗଢ଼ି ଉଠିଥିଲା, ଏହା ସର୍ବଜନବିଦିତ । ତେଣୁ ପଶ୍ଚିମ ଓଡ଼ିଶା ତଥା 'ବରଗଡ଼'ର ପ୍ରାଚୀନ ଜନବସତି ଏହି ଅ□ଳର ନଦୀ କୂଳମାନଙ୍କରେ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ବରଗଡ଼ 'ଜିରା' ନଦୀ କୂଳରେ ଅବସ୍ଥିତ ଏବଂ ଏହାର ଅନତିଦୂରରେ ବହିଯାଉଛି 'ଦନ୍ତା' । ଏହାର ଉ□ରରେ 'ବାରପାହାଡ' ଏକ ପ୍ରାଚୀର ସଦୃଶ ଦଣ୍ଡାୟମାନ । ଖ୍ରୀ: ୧୮୭୫ରେ ଓଡ଼ିଶାରେ ପ୍ରଥମ କରି ଯେଉଁ ଚାରୋଟି ପ୍ରସ୍ତରଖଣ୍ଡ ପ୍ରାଚୀନ ଜନବସତିର ଚିହ୍ନ ଭାବରେ ଆବିଷ୍କୃତ ହେଲା, ସେଥିରୁ ଗୋଟିଏ ସମ୍ବଲପୁର ଜିଲ୍ଲା 'କୁଡ଼ାବଗା'ରୁ ମିଳିଥିଲା । ଏହାର ପ୍ରାୟ ଶହେ ବର୍ଷ ପରେ ୧୮୬୭ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦରେ ପ୍ରତ୍ନତ□ବିତ୍ ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ କେ.ସି. ତ୍ରିପାଠୀ ପଶ୍ଚିମ ଓଡ଼ିଶାର ଅନେକ ସ୍ଥାନରେ ପ୍ରାଚୀନ ସଭ୍ୟତାର ପ୍ରତୀକ ସବୁ ଆବିଷ୍କାର କଲେ । ବରଗଡ଼, ସରସରା, ରୋହିଣିଆ, ପଦ୍ମପୁର ପ୍ରଭୃତି ଗ୍ରାମମାନଙ୍କରେ ଆବିଷ୍କୃତ ପ୍ରାକ୍ଐତିହାସିକ ଜନସମାଜ ଦ୍ୱାରା ବ୍ୟବହୃତ ପ୍ରସ୍ତରଖଣ୍ଡ ଗୁଡ଼ିକ ପ୍ରମାଣିତ କରନ୍ତି ଯେ, ଆଜିଠୁ ପ୍ରାୟ ଚାରିହଜାର ବର୍ଷ ପୂର୍ବେ ମହାନଦୀ, ତେଲ, ଭଟେଇ, ଅଂଗ, ଜିରା ଆଦି ନଦୀମାନଙ୍କ କୂଳରେ ବା ଅବବାହିକାରେ ମାନବ ସଭ୍ୟତା ଗଢ଼ି ଉଠିଥିଲା । ପଶ୍ଚିମ ଓଡ଼ିଶାର ଅନେକ ସ୍ଥାନରେ ଆବିଷ୍କୃତ ପ୍ରାଗୈତିହାସିକ ଚିତ୍ରକଳା ସମୂହ ଏହି ମତକୁ ସମର୍ଥନ କରନ୍ତି ।

ପୌରାଣିକ ତଥା ମଧ୍ୟଯୁଗରେ ଏହି ଅ□ଳ ଦକ୍ଷିଣ କୋଶଳ ସାମ୍ରାଜ୍ୟର ଅନ୍ତର୍ଭୁକ୍ତ ଥିଲା ଏବଂ ଏହାର ଅଧିବାସୀ 'ବିନ୍ଧ୍ୟ ପୃଷ୍ଠନିବାସିନଃ' ରୂପେ ପରିଗଣିତ ହେଉଥିଲେ । ରାମାୟଣରୁ ଜଣାପଡ଼େ ଯେ, ପ୍ରଭୁ ଶ୍ରୀରାମ ଦଣ୍ଡକାରଣ୍ୟରେ ପ୍ରାୟ ଦଶବର୍ଷ ଅତିବାହିତ କରିଥିଲେ ଏବଂ ନିଜ ରାଜ୍ୟକୁ ଦୁଇଭାଗ କରି ଉ□ର କୋଶଳ 'ଲବ'ଙ୍କୁ ଏବଂ ଦକ୍ଷିଣ କୋଶଳ 'କୁଶ'ଙ୍କୁ ପ୍ରଦାନ କରିଥିଲେ । କୁଶଙ୍କ ରାଜଧାନୀ କୁଶାବତୀ ବା କୁଶସ୍ଥଳୀପୁର ନାମରେ ଖ୍ୟାତ ଥିଲା । ବ□ମାନ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଏହି ରାଜଧାନୀର ଅବସ୍ଥିତି ସଠିକ୍ ରୂପେ ଚିହ୍ନଟ ହୋଇ ପାରିନାହିଁ । ମହାଭାରତ ଯୁଦ୍ଧ ସମୟରେ 'ବୃହତ୍‌ବଳ' ଏହି ରାଜ୍ୟର ରାଜା ଥିଲେ ।

'ଇକ୍ଷ୍ୱାକୁ' ବଂଶର ଶେଷରାଜା ସୁମିତ୍ରଙ୍କ ସମୟରେ ମଗଧର ରାଜା ମହାପଦ୍ମନନ୍ଦ ଦକ୍ଷିଣ କୋଶଳ ଅଧିକାର କଲେ । ଅଶୋକଙ୍କ ସମୟରେ ମଧ୍ୟ ଏହା ମଗଧ ସାମ୍ରାଜ୍ୟର ଅନ୍ତର୍ଭୁକ୍ତ ଥିଲା । ସେତେବେଳେ ଏହାକୁ 'ଆଟବିକ' ରାଜ୍ୟ ଆଖ୍ୟା ଦିଆହୋଇଥିଲା ଏବଂ ଦକ୍ଷିଣ କୋଶଳ କଳିଙ୍ଗ ରାଜ୍ୟ ସହ ମିଶି କଳିଙ୍ଗ ଯୁଦ୍ଧରେ ସମ୍ମିଳିତ ହୋଇଥିଲା । ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦ ଦ୍ୱିତୀୟ ଶତାବ୍ଦୀରେ ସାତବାହନ ରାଜା ଗୌତମ ପୁତ୍ର ସାତକର୍ଣ୍ଣୀ ଏହାକୁ ଅଧିକାର କଲେ । କୋଶଳର କୁଳପର୍ବତ 'ବିନ୍ଧ୍ୟ' ହୋଇଥିବାରୁ ସେ 'ବିନ୍ଧ୍ୟେଶ୍ୱର' ଉପାଧି ଗ୍ରହଣ କରିଥିଲେ । ଉକ୍ତ ଶତାବ୍ଦୀର ମଧ୍ୟ ଭାଗରେ କୋଶଳରେ 'ମେଘବଂଶ' ରାଜତ୍ୱ କରୁଥିଲେ । 'ବାତ୍ସାୟନ'ଙ୍କ 'କାମସୂତ୍ର'ରୁ ଜଣାପଡ଼େ ଯେ କୋଶଳର କଳାହାଣ୍ଡି-ବସ୍ତର ଅ□ଳ 'ସ୍ତ୍ରୀ-ରାଜ୍ୟ' ନାମରେ ପ୍ରସିଦ୍ଧି ଲାଭ କରିଥିଲା । କିନ୍ତୁ ସମୁଦ୍ରଗୁପ୍ତଙ୍କ ଦାକ୍ଷିଣାତ୍ୟ ଅଭିଯାନ (ଖ୍ରୀ ୩୫୦) ବେଳେ ଓଡ଼ିଶାର ଦକ୍ଷିଣ-ପଶ୍ଚିମ ଅ□ଳକୁ 'ମହାକାନ୍ତାର'ର ନାମ ଦିଆଯାଇଥିଲା । ସେତେବେଳେ ଏହାର ରାଜା 'ବ୍ୟାଘ୍ରରାଜ' ଏବଂ କୋଶଳର ରାଜା 'ମହେନ୍ଦ୍ରମେଘ' ଦୁହେଁ ଯୁଦ୍ଧରେ ପରାଜିତ ହୋଇଥିଲେ । ପରେ ପରେ ମହାକାନ୍ତାର ରାଜ୍ୟରେ ନଳ ବଂଶର ଅଭ୍ୟୁଦୟ ହେଲା । ଏହି ବଂଶର ରାଜତ୍ୱ କାଳରେ କୋଶଳ ଓ ମହାକାନ୍ତାରକୁ ମିଶାଇ ରାଜ୍ୟର ସୀମା ୱେନ ଗଂଗାନଦୀଠାରୁ ଇନ୍ଦ୍ରାବତୀ ଏବଂ ପୂର୍ବଘାଟ ପର୍ବତମାଳାଠାରୁ ମେକଳ ପର୍ବତମାଳା (ମୈକାଲ, ଅମର କ□କ) ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ବିସ୍ତୃତ ଥିଲା । ଏହାର ରାଜଧାନୀ ପୁଷ୍କରୀ (ପୋଡ଼ାଗଡ଼, ନବରଂଗପୁର ଜିଲ୍ଲା) ରେ ଥିଲା । ଏହି ବଂଶର ରାଜାମାନେ ପ୍ରାୟତଃ ବିଦର୍ଭର ବାକାଟକ ରାଜାମାନଙ୍କ ସହ ନିଷଧ ରାଜ୍ୟ ପାଇଁ ଯୁଦ୍ଧରେ ବ୍ୟାପୃତ ରହୁଥିଲେ । ପରିଶେଷରେ ନଳ ବଂଶୀୟ ସ୍କନ୍ଦବର୍ମନ୍ ବାକାଟକ ରାଜ ହରିଷେଣଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ପରାଜିତ ହେଲେ ଏବଂ ପ□ମ ଶତାବ୍ଦୀର ଶେଷଭାଗରେ ନଳ ବଂଶର ପରିସମାପ୍ତି ଘଟିଲା । ତାଙ୍କ ରାଜଧାନୀ ପୁଷ୍କରୀକୁମ ମଧ୍ୟ ଜାଳିପୋଡ଼ି ଛାରଖାର କରିଦିଆ ଯାଇଥିଲା । କୋଶଳରେ ସରଭପୁରୀୟ ବଂଶ ନାମରେ ଏକ ନୂତନ ରାଜବଂଶ ଆରମ୍ଭ ହେଲା । ଏହି ବଂଶର ପ୍ରଥମ ରାଜା ସରଭଙ୍କ ନାମାନୁସାରେ ତାଙ୍କର ରାଜଧାନୀର ନାମ ଥିଲା 'ସରଭପୁର' । ଅନେକେ ସୁନ୍ଦରଗଡ଼ ଜିଲ୍ଲାର ସର୍ପଗଡ଼ ବା 'ସରବପୁର' ସରଭପୁରୀୟ ରାଜଧାନୀ ହୋଇଥିବାର ଅନୁମାନ କରନ୍ତି । ଅନେକେ ନୂଆପଡ଼ା ଜିଲ୍ଲାର ମାରାଗୁଡ଼ା ଉପତ୍ୟକାରେ ଥିବା ଜୁମଲାଗଡ଼କୁ ସରଭପୁର ହୋଇଥାଇପାରେ ବୋଲି ଅନୁମାନ କରନ୍ତି । ଉକ୍ତ ବଂଶର ରାଜତ୍ୱ ସମୟରେ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦ ୬୯ରେ ହୁଏନ୍‌ସାଂ କୋଶଳ ଭ୍ରମଣ କରିଥିଲେ ।

ଜଣାପଡ଼େ, ସମୁଦ୍ରଗୁପ୍ତ ଯେଉଁ ବାଟ ଦେଇ କୋଶଳରୁ କଳିଙ୍ଗକୁ ଯାଇଥିଲେ, ସେହି ବାଟରେ ହୁଏନ୍‌ସାଂ କଳିଙ୍ଗରୁ କୋଶଳ ଆସିଥିଲେ । ତାଙ୍କ ବିବରଣୀରୁ ଜଣାପଡ଼େ ଯେ ସେ ନାଗାର୍ଜୁନ ପୁଷ୍ପ (ଦ୍ୱିତୀୟ ବୁଦ୍ଧ ଓ ମାଧ୍ୟମିକ ଦର୍ଶନର ଜନକ) ଙ୍କ ପାଇଁ ସାତବାହନ ରାଜାଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ଏକ ପାହାଡ଼ ଉପରେ ନିର୍ମିତ ବିହାର ପରିଦର୍ଶନରେ ଯାଇଥିଲେ । ସେତେବେଳେ ଏହି ବିହାର ଆଉ ବିହାର ହୋଇନଥିଲା । ଏହା ପୂରାପୁରି ଧ୍ୱଂସ ହୋଇ ସାରିଥିଲା ଏବଂ ସ୍ଥାନଟି ଜନବିରଳ ଥିଲା । ହୁଏନ୍ ସାଂ ଏହି ପାହାଡ଼କୁ ଚୀନ ଭାଷାରେ 'ପୋ-ଲୋ-ମୋ-ଲୋମ-କି-ଲି' ବୋଲି ଅଭିହିତ

କରିଛନ୍ତି । ଐତିହାସିକ ଡ. ନବୀନ କୁମାର ସାହୁଙ୍କ ମତରେ 'ପୋ-ଲୋ-ମୋ-ଲୋ-କି-ଲି' = ପରିମଳ ଗିରି = ଗନ୍ଧଗିରି = ଗନ୍ଧମାଦନ = ନୃସିଂହନାଥ ପାହାଡ଼ ଅଟେ । ହୁଏନ୍ ସାଂଙ୍କ ମତରେ କେଶଳ ରାଜ୍ୟ ସମୃଦ୍ଧ ଥିଲା । ଯଦିଓ ରାଜ୍ୟର ଲୋକମାନେ ବଳବାନ୍ କିନ୍ତୁ ରୁକ୍ଷ କର୍କଶ ପରି ଜଣାପଡୁଥିଲେ । କାଳକ୍ରମେ ଭ୍ରାତୃବିବାଦ ଯୋଗୁଁ କୋଶଳ ରାଜ୍ୟ ଦ୍ୱିଖଣ୍ଡିତ ହେଲା ଏବଂ ଶ୍ରୀପୁର (ଜିଲ୍ଲା-ରାୟପୁର)ରେ ଏକ ନୂଆ ରାଜଧାନୀ ଆରମ୍ଭ ହେଲା । ଶେଷରେ ପ୍ରାୟ ୭୦୦ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦ ବେଳକୁ ସରଭପୁରୀୟ ବଂଶର ପତନ ଘଟିଲା ।

ଶାନ୍ତିପୂର୍ଣ୍ଣ ଭାବରେ ମେକଳ ରାଜ୍ୟର ପାଣ୍ଡୁବଂଶୀ ବା ସୋମବଂଶୀ ରାଜା ତିବର ଦେବ 'ସକଳ କୋଶଳାଧିପତି' ଉପାଧି ସହିତ କୋଶଳ ରାଜ୍ୟରେ ସୋମବଂଶୀ ରାଜତ୍ୱ ଆରମ୍ଭ କଲେ । ପ୍ରାୟ ୮୦୦ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଏହି ବଂଶର ରାଜାମାନଙ୍କର ରାଜଧାନୀ ଶ୍ରୀପୁର ଥିଲା । ରାଜାମାନଙ୍କର ଅଭିଷେକ ନାମ ପିତାପୁତ୍ର କ୍ରମରେ ମହାଶିବଗୁପ୍ତ ଏବଂ ମହାଭବଗୁପ୍ତ ହେଉଥିଲା । ଉକ୍ତ ବଂଶର ରାଣୀ ବାସଟା ନୃସିଂହ ଉପାସିକା ଥିଲେ । ତାଙ୍କ ସମୟରେ ନୃସିଂହନାଥ ପାହାଡ଼ରେ ବୋଧହୁଏ ସେ ପ୍ରଭୁ ନୃସିଂହଙ୍କ ପାଇଁ ଏକ ମନ୍ଦିର ନିର୍ମାଣ କରିଥିଲେ । ବର୍ତ୍ତମାନ ଯେଉଁ ମୂର୍ତ୍ତିକୁ ଲୋକମାନେ 'ଜଟାନୃସିଂହ' କହନ୍ତି ସେହି ମୂର୍ତ୍ତି ବୋଧହୁଏ ଏହି ମନ୍ଦିରର ମୁଖ୍ୟ ଦେବତା ଥିଲେ । କାଳକ୍ରମେ ମନ୍ଦିର ଭାଙ୍ଗି ପଡ଼ିବାରୁ ବୋଧହୁଏ ଚୌହାନ ରାଜା ବୈଜଳ ଦେବ ୧୪୧୩ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦରେ ବର୍ତ୍ତମାନର ମନ୍ଦିର ନିର୍ମାଣ କଲେ । ନୃସିଂହନାଥ ଅଞ୍ଚଳର ପ୍ରଜାମାନଙ୍କ ଧର୍ମଧାରଣା ଦୃଷ୍ଟିରୁ ବୋଧହୁଏ ନୂଆ ମନ୍ଦିରରେ 'ମାର୍ଜାର କେଶରୀ' ମୁଖ୍ୟ ଦେବତା ରୂପେ ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ ହେଲେ । ଅନ୍ୟଥା ଭଗବାନ ବିଷ୍ଣୁଙ୍କ କୌଣସି ବିଡ଼ାଳ-ନୃସିଂହ ଅବତାର ନାହିଁ । ପ୍ରାୟ ୮୦୦ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦ ବେଳକୁ ମହାଶିବଗୁପ୍ତ ବାଳାର୍ଜୁନଙ୍କ ପୁତ୍ର ମହାଭବଗୁପ୍ତ ତ୍ରିକଳିଙ୍ଗ ରାଜ୍ୟ (କଳାହାଣ୍ଡି-କୋରାପୁଟ- ବସ୍ତର) ଅଧିକାର କରି ସାରିଥିଲେ । ବୋଧହୁଏ ସେ ରାଷ୍ଟ୍ରକୂଟ ରାଜା ତୃତୀୟ ଗୋବନ୍ଦଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ପରାଜିତ ହୋଇ ବଲାଙ୍ଗୀର ପାଖରେ ଥିବା କିସରକେଲା ଗ୍ରାମରେ ଅବସ୍ଥାନ କଲେ । ତାଙ୍କ ପରେ ଏହି ସୋମବଂଶର ଆଉ କୌଣସି ରାଜା ପାଣ୍ଡୁବଂଶୀ ଉପାଧି ଗ୍ରହଣ କରିନାହାନ୍ତି ବା ମହାନଦୀର ଦକ୍ଷିଣ ତୀରରେ ଥିବା ଶ୍ରୀପୁରକୁ ଫେରିନାହାନ୍ତି; ବରଂ ସୋମବଂଶୀ ରାଜାମାନେ ତ୍ରିକଳିଙ୍ଗାଧିପତି ଉପାଧି ଗ୍ରହଣ କରିଛନ୍ତି ଏବଂ ତାଙ୍କର ସବୁ କାର୍ଯ୍ୟକଳାପ ଓଡ଼ିଶା ଭିତରେ ହିଁ ସୀମିତ । କିନ୍ତୁ ମହାନଦୀର ଦକ୍ଷିଣ ତୀରକୁ ଛାଡ଼ି ନାହାନ୍ତି । କାରଣ ତାଙ୍କର ରାଜଧାନୀ ସବୁ ଯଥା କିସରକେଲା, ଆରାମ କଟକ (ରାମପୁର), ବିନୀତପୁର (ବିନିକା), ସର୍ବୁର୍ଣ୍ଣପୁର (ସୋନପୁର), ଯଯାତି ନଗର (ଜଗତି), ମହାନଦୀର ଦକ୍ଷିଣ ତୀରରେ ଅବସ୍ଥିତ । ମହାଭବଗୁପ୍ତଙ୍କ ପୌତ୍ର ଜନ୍ମେଜୟ ଓଡ୍ରଦେଶ (ଖିଞ୍ଜାଳି, ବୌଦ୍ଧ) ଜୟ କରିଥିଲେ । ଦ୍ୱିତୀୟ ଯଯାତି ପ୍ରାୟ ୧୦୨୨-୨୩ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦରେ ସୁବର୍ଣ୍ଣପୁର (ସୋନପୁର)ରେ ଅଭିଷିକ୍ତ ହୋଇ 'କଳିଙ୍ଗ-କୋଂଗୋଦୋକ୍‌ଳକୋଶଳ ସ୍ୱୟଂବର ପ୍ରସିଦ୍ଧ ତ୍ରିକଳିଙ୍ଗାଧିପତି' ଉପାଧି ଗ୍ରହଣ କଲେ । କାଳକ୍ରମେ ଏହି ସବୁ ଅଞ୍ଚଳ ହିଁ ଓଡ଼ିଶାର ନାମରେ ଅଭିହିତ । ତେଣୁ ସୋମବଂଶୀ ରାଜାମାନଙ୍କୁ ଐତିହାସିକମାନେ ଓଡ଼ିଶା ପ୍ରଦେଶର ନିର୍ମାତା ଆଖ୍ୟା ଦେଇଥାନ୍ତି । କିନ୍ତୁ କୋଶଳ ରାଜ୍ୟର ରାୟପୁର, ବିଳାସପୁର, ରାୟଗଡ଼ ଆଦି ଅଞ୍ଚଳ ବର୍ତ୍ତମାନ ଛତିଶଗଡ଼ ପ୍ରଦେଶରେ ଅନ୍ତର୍ଭୁକ୍ତ । ଦ୍ୱିତୀୟ ଯଯାତିଙ୍କ ରାଜତ୍ୱର ଶେଷ ସମୟରେ କୋଙ୍ଗୋଦ ଏବଂ କଳିଙ୍ଗ ଗଙ୍ଗବଂଶର ପଶ୍ଚିମ ବ୍ରଜହସ୍ତ ଦେବଙ୍କ ଅଧିକାରକୁ ଚାଲିଗଲେ ଏବଂ ସୋମବଂଶୀ ରାଜାମାନେ କେବଳ କୋଶଳ ଓ ଉତ୍କଳର ରାଜା ହୋଇ ରହିଲେ । ଶାସନର ସୁବିଧା ପାଇଁ ଦ୍ୱିତୀୟ ଯଯାତି ନିଜେ ଯଯାତି ନଗର (ବୌଦ୍ଧ ନିକଟସ୍ଥ ଜଗତି)ରେ ରହୁଥିଲେ ଏବଂ ସୁବର୍ଣ୍ଣପୁରରେ ପୁତ୍ରମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରୁ ଜଣଙ୍କୁ ଅଧିଷ୍ଠିତ କରାଇଥିଲେ । ତାଙ୍କ ସମୟରେ କୁମାର ଅଭିମନ୍ୟୁ କୋଶଳ ଶାସକ ଥିଲେ । ତାଙ୍କ ପରେ ତାଙ୍କ ପୁତ୍ର କୁମାର ସୋମେଶ୍ୱର କୋଶଳର ଶାସକ ହେଲେ ଏବଂ 'ପଶ୍ଚିମଲଙ୍କାଧିପତି ଉପାଧି ଗ୍ରହଣ କରିଥିଲେ । ତାଙ୍କ ପରେ ରାଜା ଦ୍ୱିତୀୟ ଜନ୍ମେଜୟଙ୍କ ପୁତ୍ର ଯୁବରାଜ ଧର୍ମରଥ କୋଶଳର ଶାସନଭାର ଗ୍ରହଣ କଲେ । ପ୍ରାୟ ୧୦୭୦ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦରେ ଚକ୍ରକୋଟ ମଣ୍ଡଳର ନାଗରାଜା ସୋମେଶ୍ୱରଙ୍କ ତେଲୁଗୁ ଚୋଡ଼ ସେନାପତି ଯଶୋରାଜ ଯୁଦ୍ଧରେ ଯୁବରାଜ ଧର୍ମରଥଙ୍କୁ ବୋଧହୁଏ ହତ୍ୟା କରିଥିଲେ ଏବଂ କୋଶଳ ଅଧିକାର କଲେ । ତେଲୁଗୁଚୋଡ଼ ବଂଶ ଉକ୍ତ ନାଗ ବଂଶର ସାମନ୍ତରାଜା ହିସାବରେ କୋଶଳ ଶାସନ କଲେ ।

ନବମ ଶତାବ୍ଦୀର ସୋମବଂଶୀ ପ୍ରଥମ ଜନ୍ମେଜୟଙ୍କ ପିତାମହ ବଲାଙ୍ଗୀର ଅଞ୍ଚଳକୁ ଆସିବା ସମୟରୁ ପଶ୍ଚିମ କୋଶଳ (ବର୍ତ୍ତମାନ ଛତିଶଗଡ଼) କଳଚୁରୀ (ଚେଦି ବା ହୈହୟ) ବଂଶ ଅଧିକାରକୁ ଚାଲିଗଲା । କଳଚୁରୀ ମାନଙ୍କ ରାଜଧାନୀ ତ୍ରିପୁରୀରେ ଥିଲା । କାଳକ୍ରମେ ଉକ୍ତ ଅଞ୍ଚଳ ଏକ ସାମନ୍ତ ରାଜ୍ୟ ଭାବେ ଗଢ଼ି ଉଠିଲା ଏବଂ ଏହାର ରାଜଧାନୀ ତୁମ୍ମାଣ

(ତୁମାନ) ରେ ଥିଲା । କିନ୍ତୁ ପଶ୍ଚିମ ଏବଂ ପୂର୍ବ କୋଶଳ ମଧ୍ୟରେ ସୀମା ଗଣ୍ଡଗୋଳ ପରି କଳହ ଲାଗି ରହିଲା । ତେଣୁ ବୋଧହୁଏ ମହାଭବଗୁପ୍ତ ଭୀମରଥ ସୋମବଂଶୀ କୋଶଳର ବରଗଡ଼ ଅଞ୍ଚଳରୁ ଆରମ୍ଭ କରି ବାମଣ୍ଡା ଅଞ୍ଚଳ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଭୂଖଣ୍ଡକୁ ଏକ ସାମନ୍ତ ରାଜାଙ୍କ ଶାସନାଧିନ କଲେ । କୁଦୋପାଲି ତାମ୍ର ଶାସନରୁ ଜଣାପଡ଼େ ବାମଣ୍ଡା ପାଟିରେ ରହୁଥିବା ଶ୍ରୀପୂର୍ଣ୍ଣ ନାମକ ଜଣେ 'ମାଣ୍ଡଳିକ ରାଣକ' ଶିଡ଼ାଣ୍ଡାମଣ୍ଡଳରେ ଥିବା ଲୋଇସରା ଗ୍ରାମକୁ ଜଣେ ବ୍ରାହ୍ମଣକୁ ଦାନ କରିଛନ୍ତି । ଏହାଙ୍କର ଉପାଧିଗୁଡ଼ିକ ହେଲା – 'ପରମମାହେଶ୍ୱର', 'ମଠରବଂଶୋଭବକୁଳତିଳକ', 'କାଳେଶ୍ୱରୀ ବରଲବ୍ଧ ପ୍ରାସାଦ', 'ପଂଚଦଶ ପଲ୍ଲିକାଧିପତି', 'ସମଧିଗତ ପଞ୍ଚମହାଶବ୍ଦ', 'ମାଣ୍ଡଳିକ ରାଣକ' । ଏହା ବ୍ୟତୀତ ତାଙ୍କର ଛତ୍ର ଆଦି ବ୍ୟବହାର କରିବା ଅଧିକାର ଥିଲା । ବୋଧହୁଏ ସେ ତିନି ଚାରୋଟି ମଣ୍ଡଳ (ଜିଲ୍ଲା)ର ଅଧିକାରୀ ଥିଲେ । ଶିଡ଼ାଣ୍ଡା ମଣ୍ଡଳ ବୋଧହୁଏ ଆଧୁନିକ 'ଚିଚିଣ୍ଡା' ଏବଂ ଲେଇସରା ଗ୍ରାମ ଆଧୁନିକ ଲୋଇସିରା । ବର୍ତ୍ତମାନ ଚିଚିଣ୍ଡା, କୁଦୋପାଲି, ଲୋଇସିରା ଗ୍ରାମଗୁଡ଼ିକ ପରସ୍ପର ନିକଟବର୍ତ୍ତୀ ୧୦୪୫ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦ ପରେ ପଶ୍ଚିମ କୋଶଳର ରାଜା ପ୍ରଥମ ରତ୍ନଦେବ ବିଳାସପୁର ପାଖରେ ଥିବା ରତନପୁରକୁ ରାଜଧାନୀ ଉଠାଇ ନେଲେ । ୧୧୧୪ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦ ଆଗରୁ ରତନପୁରର ସ୍ୱାଧୀନ ରାଜା ପ୍ରଥମ ଜାଜଲ୍ଲଦେବ କୋଶଳ (ସୁବର୍ଣ୍ଣପୁର)ର ତେଲୁଗୁଚୋଡ଼ ରାଜା ତୃତୀୟ ସୋମେଶ୍ୱର ଓରଫ୍ ଭୁଜବଳଙ୍କୁ ଯୁଦ୍ଧରେ ପରାଜିତ କରି କୋଶଳର ଅନେକ ଗ୍ରାମ ପୋଡ଼ି ଦେଇ 'ସକଳ କୋଶଳାଧିପତି' ଉପାଧି ଧାରଣ କଲେ । ତେଲୁଗୁ ଚୋଡ଼ ରାଜତ୍ୱର ପରିସମାପ୍ତି ଘଟିଲା ଏବଂ କୋଶଳ (ପୂର୍ବ ଓ ପଶ୍ଚିମ) ରେ କଳଚୁରୀ ରାଜତ୍ୱ ଆରମ୍ଭ ହେଲା । ତଦ୍ୱାରା କୋଶଳର କଳଚୁରୀ ଏବଂ କଳିଙ୍ଗର ଗଂଗମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଯୁଦ୍ଧର ସୂତ୍ରପାତ ହେଲା ଏବଂ ତିନିଥର ଗଙ୍ଗରାଜାମାନେ ଯୁଦ୍ଧରେ ପରାସ୍ତ ହେଲେ । ଶେଷରେ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦ ପ୍ରାୟ ୧୨୨୦ରେ ଗଙ୍ଗବଂଶ ରାଜା ତୃତୀୟ ଅନଙ୍ଗଭୀମ ଦେବ କଳଚୁରୀ ରାଜା ପ୍ରତାପମଲ୍ଲଙ୍କୁ ଯୁଦ୍ଧରେ ପରାସ୍ତ କରି କୋଶଳ (ସୋନପୁର) ଅଧିକାର କଲେ । କିନ୍ତୁ ଗଙ୍ଗରାଜାମାନେ ମୁସଲମାନ ଆକ୍ରମଣକୁ ପ୍ରତିହତ କରିବା ପାଇଁ ସଦାସର୍ବଦା ବ୍ୟାପୃତ ରହିଲେ । ତେଣୁ କୋଶଳ ରାଜ୍ୟ ପ୍ରତି ସମ୍ୟକ ଧ୍ୟାନ ଦେଇ ପାରିଲେ ନାହିଁ । ଫଳରେ କୋଶଳରେ ଚରମ ଅରାଜକତା ଦେଖାଦେଲା । ଏହି ସୁଯୋଗରେ ଆଞ୍ଚଳିକ ଛୋଟ ଛୋଟ ଜମିଦାରମାନେ ନିଜର ସ୍ୱାଧୀନ ରାଜ୍ୟ ସବୁ ଗଠନ କଲେ ଯଥା – ବୌଦ୍ଧରେ ଭଂଜବଂଶ, ପାଟଣାରେ ଚୌହାନ ବଂଶ, କଳାହାଣ୍ଡିରେ ନାଗବଂଶ, ବଣାଇରେ କଦମ୍ବବଂଶ, ବାମଣ୍ଡାରେ ଗଙ୍ଗବଂଶ, ଗାଙ୍ଗପୁରରେ ପରମାରବଂଶ । ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦ ୧୫୭୦ରେ ଚୌହାନ ରାଜା ନରସିଂହ ଦେବ (ବଲାଙ୍ଗୀର-ପାଟଣା) ନିଜ ଭାଇ ବଳରାମ ଦେବଙ୍କୁ ଅଂଗନଦୀର ଉତ୍ତର ତୀରରେ ଏକ ନୂଆ ସ୍ୱାଧୀନ ରାଜ୍ୟ ଗଠନ କରିବାକୁ ଅନୁମତି ଦେଲେ । ବଳରାମ ଦେବ ତାଙ୍କର ସୈନ୍ୟ-ସାମନ୍ତ ଧରି ପ୍ରଥମେ ବରଗଡ଼ରୁ ପ୍ରାୟ ୧୨ ମାଇଲ ଦୂରରେ ଥିବା କନ୍‌ଗାଁଗଡ଼ରେ ପହଞ୍ଚିଲେ ଏବଂ ତାଙ୍କ ସଙ୍ଗରେ ଆଣିଥିବା ଇଷ୍ଟଦେବୀଙ୍କୁ ବର୍ତ୍ତମାନ କନ୍‌ଗାଁ ଗ୍ରାମରେ ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ

କଲେ । ବର୍ତ୍ତମାନ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ସେହି ଦେବୀ ମୂର୍ତ୍ତି ସମଲେଇ ନାମରେ ପୂଜା ପାଉଛନ୍ତି । ତା'ପରେ ବଳରାମ ଦେବ ବରଗଡ଼ରେ ତାଙ୍କର ଗଡ଼ ତିଆରି କଲେ – "ବରଗଡ଼" । ଡ. ଯଜ୍ଞ କୁମାର ସାହୁଙ୍କ ମତରେ ଦ୍ୱାଦଶ ଶତାବ୍ଦୀରୁ ବରଗଡ଼ ଏକ ଶକ୍ତିଶାଳୀ ଦୁର୍ଗ ବା ଗଡ଼ ହିସାବରେ ପ୍ରସିଦ୍ଧି ଲାଭ କରିଥିଲା, କାରଣ ଏହି ସ୍ଥାନରୁ ୧୧୩୨ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦରେ ରାଷ୍ଟ୍ରକୂଟ ରାଜା ପରଚକ୍ର ଶଲ୍ୟ ତାଙ୍କର ବରଗଡ଼ ତାମ୍ର ଶାସନ ଜାରି କରିଛନ୍ତି । ତାଙ୍କ ମତରେ ସେତେବେଳେ ଏ ସ୍ଥାନର ନାମ ଥିଲା 'ବାଘରକୋଟ' । କୋଟ ଅର୍ଥ ଦୁର୍ଗ ବା ଗଡ଼ । କାଳକ୍ରମେ ଏ ସ୍ଥାନର ନାମ ବରଗଡ଼ ହୋଇଛି । ତେଣୁ ବୋଧହୁଏ ବଳରାମ ଦେବ ଏଇଠି ତାଙ୍କର ପ୍ରଥମ ଶ୍ରେଷ୍ଠ ଗଡ଼ ନିର୍ମାଣ କଲେ । ପରେ ବଳରାମ ଦେବ ଚଉଁରପୁର ରେ ରହିଲେ ଏବଂ ଶେଷର ସମ୍ବଲପୁରରେ ତାଙ୍କର ରାଜଧାନୀ ପ୍ରତିଷ୍ଠା କଲେ । ତାଙ୍କ ରାଜ୍ୟ ଲୌକିକ ଭାବରେ 'ଅଠରଗଡ଼ ରାଜ୍ୟ' ଏବଂ ତଦାନୀନ୍ତନ ସାହିତ୍ୟରେ କୋଶଳ ରାଜ୍ୟ ନାମରେ ଅଭିହିତ ।

କଲେଜରୋଡ଼, ବରଗଡ଼

**To get Western Orissa News
on your Mobile Set
Send SMS
JOIN Navratnanews
& Send it to 567673434**